

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Dagmar Nygrínové a soudců JUDr. Marie Turkové a JUDr. Antonína Koukala, ve věci kasační stížnosti stěžovatelky **A. F.**, zastoupené JUDr. Pavlem Zouplnou, advokátem, Advokátní kancelář se sídlem v Moravské Ostravě, Smetanovo nábřeží 7, směřující proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 6. 2002, č. j. 43 Ca 16/2002 – 14, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení, Praha 5, Křížová 25, ze dne 23. 11. 2001,

takto:

Kasační stížnost se zamítá.

Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

Rozhodnutím České správy sociálního zabezpečení (dále jen „žalovaná“) byl stěžovatelce přiznán podle ust. § 49 zákona č. 155/1995 Sb. (o důchodovém pojištění) vdovský důchod od 1. 10. 2001 ve výši 2886 Kč měsíčně s odůvodněním, že výše důchodu se skládá ze základní výměry, která činí 1310 Kč měsíčně a procentní výměry stanovené ve výši 50% procentní výměry důchodu zemřelého manžela navrhovatelky, která činila 3151 Kč měsíčně; procentní výměra vdovského důchodu činí tak polovinu této částky, tj. 1576 Kč měsíčně. Vdovský důchod v této výši byl navrhovatelce nově přiznán s odůvodněním, že dcera A. znovu započala studium. Žalovaná dále sdělila stěžovatelce,

že podle nařízení vlády č. 345/2001 Sb. zvyšuje od prosince 2001 procentní výměru vdovského důchodu na 1750 Kč měsíčně a základní výměru ponechává nadále ve výši 1310 Kč měsíčně, takže od uvedeného měsíce náleží stěžovatelce celkem 3060 Kč měsíčně.

Ve včas podaném opravném prostředku ze dne 17. 12. 2001 stěžovatelka zdůrazňovala, že dne 1. 10. 2001 požadovala obnovení výplaty vdovského důchodu, který jí byl původně přiznán rozhodnutím žalované ze dne 18. 10. 1993 a vyplácen s přihlédnutím k dalším právním předpisům o zvyšování důchodu, k datu 7. 2. 2001, ve výši 4922 Kč. Vytýká správnímu orgánu nekorektní jednání, nízkou úroveň a časté pochybení při vyřizování její žádosti o dávku. Požaduje vydání nového rozhodnutí, které by obnovilo výplatu vdovského důchodu ve výši naposledy stanovené pravomocným rozhodnutím žalované ze dne 4. 4. 2001 (4922 Kč) a současně žádá, aby tato částka byla od 1. 12. 2001 zvýšena podle nařízení vlády č. 345/2001 Sb. o 11% a doplatek spolu s navýšením zaslán stěžovatelce ve lhůtě 14 dnů.

Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 12. 6. 2002 č. j. 43 Ca 16/2002 – 14, přezkoumávané rozhodnutí žalované potvrdil, když dospěl k závěru, že bylo vydáno v souladu s platnou právní úpravou. Nepřisvědčil námitce stěžovatelky, že vdovský důchod jí má být vyplácen ve stejné výši, v jaké jej pobírala do 7. 3. 2001 – s připočtením valorizací, s odůvodněním, že tento požadavek nemá oporu v zákoně. Z obsahu dávkového spisu stěžovatelky, vedeného u žalovaného správního orgánu, totiž zjistil, že manžel stěžovatelky M. F. zemřel dne 18. 10. 1993. Stěžovatelka podala dne 4. 11. 1993 žádost o vdovský důchod a ten jí byl od data úmrtí manžela přiznán rozhodnutím ze dne 30. 11. 1993 ve výši 1891 Kč podle ust. § 45 zákona č. 100/1988 Sb.; současně jí byl též přiznán sirotčí důchod pro dceru A., nar. …. 1979 ve výši 946 Kč podle ust. § 49 zákona č. 100/1988 Sb. Oba důchody byly postupně podle jednotlivých nařízení vlády o zvýšení důchodů valorizovány, takže podle posledního pravomocného rozhodnutí žalované ze dne 4. 4. 2001 činil vdovský důchod 4922 Kč a sirotčí důchod 3119 Kč. Dne 27. 3. 2001 sdělila stěžovatelka žalované písemně, že její dcera A. ukončila v březnu 2001 studium. Žalovaná na to reagovala rozhodnutím ze dne 22. 5. 2001 o odnětí důchodu a vyčíslení přeplatku; po urgencích stěžovatelky, že přeplatek již vrátila, vydala pak žalovaná dne 23. 11. 2001 dvě rozhodnutí, přičemž prvním z nich byl stěžovatelce odňat od 8. 3. 2001 vdovský důchod s tím, že přeplatek na dávce jí nevznikl, neboť platby důchodu od 8. 3. 2001 byly vráceny (v tomto rozsahu bylo změněno předchozí rozhodnutí žalované ze dne 22. 5. 2001) a dalším (napadeným) rozhodnutím byl stěžovatelce k její žádosti o obnovu důchodu s ohledem na skutečnost, že dcera A. opět započala studium na vysoké škole, přiznán vdovský důchod v nově stanovené výši, tj. 2886 Kč měsíčně. Krajský soud v Ostravě vzal za prokázané, že stěžovatelce jako vdově po M. F. vznikl od 1. 10. 2001 nově nárok na vdovský důchod podle nové právní úpravy dané ust. § 54 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. v platném znění (nikoliv pouze obnovena výplata dávky), když bylo prokázáno, že od uvedeného data její dcera začala opět studovat. Zdůraznil ust. § 50 odst. 2 písm. a/ téhož zákona podle něhož má vdova nárok na vdovský důchod (po uplynutí jednoho roku od smrti manžela) tehdy, pokud pečuje o nezaopatřené dítě. Poukázal rovněž na § 54 odst. 1 téhož zákona, podle něhož nárok na důchod vzniká dnem plnění podmínek stanovených tímto zákonem. Tím je u stěžovatelky 1. 10. 2001, neboť po předchozím odnětí dávky nárok znovu vznikl v souvislosti se započetím studia navrhovatelčiny dcery A. Podle § 51 téhož zákona činí výše základní výměry vdovského důchodu 1310 Kč měsíčně a výše procentní výměry pak 50% procentní výměry starobního nebo plného invalidního důchodu, na který měl nebo by měl nárok manžel v době smrti nebo 50% procentní výměry částečného invalidního důchodu po poživateli tohoto důchodu, který ku dni smrti nesplňoval podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod, nebo

podmínky nároku na důchod starobní. Procentní výměra důchodu zemřelého manžela stěžovatelky by činila 3151 Kč měsíčně a 50% z této částky je 1576 Kč měsíčně. Po připočtení základní výměry ve výši 1310 Kč měsíčně náleží navrhovatelce správně 2886 Kč měsíčně. Tato částka byla v souladu s vládním nařízení č. 345/2001 Sb. přiznána od prosincové splátky roku 2001 na 3050 Kč měsíčně, když procentní výměra byla zvýšena o 11%, tj. o 174 Kč.

Ve včas podaném odvolání proti tomuto rozsudku stěžovatelka vytýkala krajskému soudu nesprávné správní posouzení věci, pokud shledal postup správního orgánu (žalované) při obnovení výplaty důchodu věcně správným a zákonným, aniž by přihlédl k námitkám stěžovatelky, že výpočtový základ důchodu byl proveden podle již zrušených právních norem a další část pak podle platných právních norem, přičemž takový postup nemá v zákoně oporu. Namítá, že při výpočtu dávky nemůže být vycházeno z procentní výše důchodu, na který by měl její zemřelý manžel nárok v době úmrtí (3151 Kč měsíčně) neboť kdyby mu takový důchod byl tehdy přiznán a pobíral jej od 18. 10. 1993, jeho nárok ku dni 1. 10. 2001 (podle podkladů ČSSZ) by činil min. 8846 Kč a byl by ještě navýšen od prosince 2001 o 11% procentní výměry dle příslušného nařízení vlády. Pokud tedy vdovský (a sirotčí) důchod nemohou být přiznány ve výši, v niž před posledním odnětím náležely, měl by být výpočtový základ procentní výměry důchodu, z něhož je nárok odvozován, valorizován. Ustanovení §§ 15 – 19 zákona č. 155/1995 Sb. neuvádí, že osobní vyměřovací základ je stejný jako vyměřovací základ podle §§ 45 – 47 zákona č. 100/1988 Sb., podle něhož byl vdovský důchod původně přiznán. Označuje způsob výpočtu žalované za neplatný, když provedla procentní výměru na základě již neplatných právních norem a základní výměru podle platných právních norem. Žalovaná měla přihlédnout při výpočtu k amortizaci platů za dobu od 18. 10. 19993 do 1. 10. 2001 a měla brát dále v úvahu příslušná ustanovení o zvyšování důchodů v souvislosti s indexem spotřebitelských cen, růstem reálné mzdy a taktéž s růstem mzdy v daném oboru, a poté vypočíst objektivně výpočtový základ a následně důchod. Takto je celá skupina občanů znevýhodňována oproti jiným poživatelům důchodu. V žádném z výše citovaných zákonů důchodového pojištění či zabezpečení se neuvádí, že při obnově výplat důchodů pozůstalým se může postupoval libovolně a používat při obnovení výplaty neplatnou právní normu a jinou část dávky vypočíst podle platné právní normy. Navrhovala, aby odvolací soud zrušil rozhodnutí žalované a uložil jí rozhodnout tak, že výplata důchodu má být obnovena ve výši stanovené naposledy žalovanou dne 4. 4. 2001 v souladu s nařízením vlády č. 345/2001.

S ohledem na novou úpravu správního soudnictví, provedenou zákonem č. 150/2002 Sb. (dále jen s. ř. s.), sdělil odvolací soud – Vrchní soud v Olomouci – stěžovatelce, že odvolací řízení u vrchního soudu, pokud o něm nebude rozhodnuto do 31. 12. 2002 bude ze zákona zastaveno dnem 1. 1. 2003 a účastník si může podat do 31. 1. 2003 proti rozhodnutí krajského soudu, které bylo napadeno odvoláním, kasační stížnost podle cit. zákona. Navrhovatelka využila této možnosti a dne 31. 1. 2003 podala u Krajského soudu v Ostravě kasační stížnost, v níž opakovala námitky uplatněné v odvolání proti napadenému rozsudku krajského soudu a zdůrazňovala, že soud nesprávně posoudil rozhodné skutečnosti obsažené v dávkovém spise a nesprávně posoudil právní otázku výpočtu obnoveného vdovského důchodu provedeného správním orgánem k 1. 10. 2001. Připomíná, že vzdělávání dcery A. (ukončení střední školy, zahájení studia na vysoké škole, jeho přerušení a opětovné pokračování) vedlo od září 1998 k odnímání a obnovování vdovského důchodu, přičemž výše obnoveného důchodu byla vždy stejná nebo vyšší o případnou valorizaci. Vdovský důchod obnovený přezkoumávaným rozhodnutím žalované je však výrazně nižší než důchod naposledy navrhovatelce vyplácený a odňatý dne 8. 3. 2001. Smyslem vdovského důchodu je

přitom částečné vyrovnání ztráty příjmu, který rodina měla, když manžel žil. Charakter vdovského důchodu je tedy kompenzační a aby mohl tuto podmínku plnit, je postupem doby valorizován tak, aby byly vyrovnávány změny ve vývoji cen i výdělků. Tento kompenzační charakter důchodu byl posledním rozhodnutím žalované hrubě porušen, neboť aniž by došlo k podstatné změně poměrů na straně stěžovatelky, je snížen téměř o polovinu. Navrhuje, aby Nejvyšší správní soud rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě pro nezákonnost zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Nejvyšší správní soud neshledal kasační stížnost důvodnou.

Kasační stížnost byla podána z důvodu tvrzené nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení, jak na to pamatuje ust. § 103 odst. 1 písm. a/ zák. č. 150/2002 Sb. Takovou nezákonnost v postupu Krajského soudu v Ostravě však Nejvyšší správní soud neshledal. Naposledy uvedený krajský soud po zjištění skutkového stavu věci v potřebném rozsahu vyvodil z něho skutkový i právní závěr, s nímž se soud rozhodující o kasační stížnosti ztotožňuje. Odkazuje proto na úplné a vyčerpávající odůvodnění kasační stížností napadeného rozsudku a k důvodu kasační stížnosti pro úplnost dodává:

K obnově nároku na vdovský důchod stěžovatelky došlo za účinnosti zákona o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb. Při posuzování nového nároku na něj je tudíž nutno vycházet z uvedeného zákona, jak správně stěžovatelka připomíná. Vztah předchozí právní úpravy (za její platnosti poprvé stěžovatelce nárok na vdovský důchod vznikl) a právní úpravy platné v době nového vzniku jejího nároku řeší přechodná ust. zák. č. 155/1995 Sb. Na stěžovatelčinu situaci je možno vztáhnout jen ust. § 85 cit. zákona, podle něhož došlo-li k zániku nároku na vdovský důchod před 1. 1. 1996 nebo došlo-li k zániku nároku na něj po 31. 12. 1995, ale jde o důchod, který byl přiznán podle předpisů platných před 1. 1. 1996, a vdova splnila některou z podmínek nároku na vdovský důchod stanovenou tímto zákonem do pěti let od zániku nároku na takový důchod, vznikne nárok na něj za podmínek podle toho zákona; přitom výše vdovského důchodu se stanoví podle tohoto zákona (č. 155/1995 Sb.). K zániku nároku stěžovatelky na vdovský důchod došlo v březnu 2001, kdy ukončila její dcera A. studium. Dcera započala znovu studovat dnem 1. 10. 2001 a stěžovatelka tudíž po zániku nároku na dávku splnila ve lhůtě pěti let podmínku uvedenou v § 50 odst. 1 písm. a/ zák. č. 155/1995 Sb., s níž zákon spojuje vznik nároku na vdovský důchod. Výše vdovského důchodu se za této situace stanoví podle uvedeného zákona (§ 85 část věty za středníkem). Ustanovením upravujícím výši vdovského a vdoveckého důchodu je § 51 uvedeného zákona, podle něhož výše základní výměry tohoto důchodu činí 1310 Kč měsíčně a výše procentní výměry činí 50% procentní výměry starobního nebo plného invalidního důchodu, na který měl nebo by měl nároku manžel v době smrti, nebo 50% procentní výměry částečného invalidního důchodu, pokud by manžel byl ke dni úmrtí poživatelem tohoto důchodu a nesplňoval by podmínku potřebné doby pojištění pro nároku na plný invalidní důchod nebo podmínku nároku na starobní důchod. Toto ustanovení je nutno vykládat s přihlédnutím k § 99 zákona č. 155/1995 Sb., podle něhož výše důchodu přiznaného podle předpisů platných před 1. 1. 1996 bez zvýšení o pevnou částku se považuje za procentní výměru důchodu (§ 4 odst. 2 věta první téhož zákona). Jde-li o důchody vdovský, vdovecký či sirotčí, rozumí se procentní výměrou procentní výměra důchodu zemřelého, od něhož se nárok na dávku odvozuje.

Manžel stěžovatelky by měl ku dni své smrti nárok na plný invalidní důchod ve výši 3151 Kč a tuto částku je nutno pokládat za procentní výměru důchodu ve smyslu ust. § 51

odst. 2 zák. č. 155/1995 Sb. Výše procentní výměry důchodu vdovského pak činí 50% této částky a v této výši byla procentní výměra důchodu stěžovatelce přiznána. K tomu byla přiznána ještě základní výměra důchodu, která činí 1310 Kč měsíčně. Žalovaná strana neměla jinou možnost než stěžovatelce vdovský důchod v takto stanovené výši přiznat, neboť tak předepisuje současná právní úprava. Na správnosti tohoto postupu nemění nic ani skutečnost, že v minulosti, např. v roce 1998 došlo k odnětí vdovského důchodu stěžovatelky a sirotčího důchodu pro dceru A. s ohledem na ukončení studia, jejich výplata opět uvolněna v původní výši, když tento postup žalovaná učinila vzhledem k tomu, že dcera stěžovatelky po skončení střední školy nepřetržitě pokračovala v dalším studiu; z tohoto pohledu nelze totiž letní prázdniny mezi dvěma na sebe navazujícímu ročníky pokládat za přerušení studia mající za následek zánik nároku na dávky.

Nad rámec tohoto odůvodnění pokládá Nejvyšší správní soud za potřebné uvést, že zákonodárce zřejmě nevylučoval situaci, kdy po odnětí dávky sirotčího či vdovského důchodu z důvodu ukončení studia a jejich opětovném přiznání v souvislosti s novým započetím studia nezaopatřeného může dojít, s ohledem na ust. § 85 u důchodu vdovského a § 86 u důchodu sirotčího, k rozdílu mezi původně vyplácenou a nově přiznanou částkou, a to třeba i v neprospěch poživatele dávky (i když zřejmě předpokládal, že případný rozdíl bude pokryt základní výměrou dávky, kterou předchozí právní úpravy neznaly). Pokud by měl záměr před snížením dávky poživatele ochránit, pamatoval by na tuto situaci v ustanoveních týkajících se vdovského či sirotčího důchodu, jako to učinil např. v § 52 odst. 4 zák. č. 155/1995 Sb., který se vztahuje k těm osvojeným sirotkům u nichž dojde později ke zrušení osvojení; v těchto případech vznikne nárok na sirotčí důchod znovu, a to ve výši, v jaké by náležel, kdyby byl vyplácen ke dni zrušení osvojení. Jiné obdobné ustanovení, které by chránilo výši obnovených nároků na dávky, ať již vdov či osiřelých dětí, však zákon o důchodovém pojištění neobsahuje.

Stěžovatelce lze přisvědčit, že nepochybně přiznáním vdovského důchodu ve výši výrazně nižší než byla ta, která jí byla naposledy vyplácena před předchozím odnětím dávky, dochází k výrazné změně v její ekonomické situaci. Ta se může jevit jako neúměrná tvrdost zákona, avšak ani Nejvyšší správní soud nemá možnost k odstranění takové tvrdosti, neboť toto právo přísluší ve smyslu § 4 odst. 3 zák. č. 582/1991 Sb. (o organizaci a provádění sociálního zabezpečení) jen ministru práce a sociálních věcí, který odstraněním tvrdostí v jednotlivých případech může pověřit příslušné správy sociálního zabezpečení.

O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodl Nejvyšší správní soud podle ust. § 60 odst. 1 a 2 s. ř. s., a to s ohledem na skutečnost, že stěžovatelka neměla se svou kasační stížností úspěch a správní orgán ve věcech důchodového pojištění, důchodového zabezpečení, nemocenského pojištění a nemocenské péče v ozbrojených silách a sociální péče nárok na

náhradu takových nákladů, byť měl v řízení úspěch (ostatně žalovanému správnímu orgánu podle obsahu spisu žádné náklady řízení o kasační stížnosti nevznikly).

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku nejsou opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 29. 5. 2003

JUDr. Dagmar Nygrínová
předsedkyně senátu